प्रतिमुक्तः, त्रि, (प्रतिमुच्यते स्मेति। प्रति+मुच्+क्तः।) परिहितवस्त्रादिः। इत्यमरः। २।८।६५॥ (परित्यक्तः। यथा, रघुः। ४। ४३।
"गृहीतप्रतिमुक्तस्य स धर्म्मविजयी नृपः।
श्रियं महेन्द्रनाथस्य जहार न तु मेदिनीम्॥"
बद्धः। यथा, भागवते। ३। १८। १०।
"न मृत्युपाशैः प्रतिमुक्तस्य वीरा
विकत्थनं तव गृह्णन्त्यभद्र॥"
प्रतिनिवृत्तः। विच्युतः। यथा, मार्कण्डेये।१५।१।
"नरकात् प्रतिमुक्तस्तु क्षमिः प्रतितयाजकः॥"
प्रत्यर्पितः। यथा, रघुः। १६। ५६।
"तद्व्यतीभिर्मदरागशोभां
विलोचनेषु प्रतिमुक्तमासाम्॥")

प्रतियत्नः, पुं, (प्रतियत्यते इति। प्रति+यत् प्रयत्ने+"यजयाचयतविच्छप्रच्छरक्षो नङ्।"३। ३। ९०। इति नङ्।) लिप्सा। वाञ्छा। उपग्रहः। वन्दी। इत्यमरः। ३। ३। १०६॥ निग्रहादिः। सतो गुणान्तराधानम्। इति भरतः॥ संस्कारः। इति स्वामी॥ (यथा, माघे।३।५४।
"सुगन्धितामप्रतियत्नपूर्व्वां
बिभ्रन्ति यत्र प्रमदाय पुंसाम्॥"
"यत्र पुरि न प्रतियत्नः संस्कारः पूर्व्वो यस्यास्ताम्।" इति तट्टीकायां मल्लिनाथः॥) ग्रहणादिः। इति रामाश्रमः॥ प्रतिग्रहः। इति मुकुटः॥
"प्रतियत्नस्तु संस्कारलिप्सोपग्रहणेषु च॥"
इति मेदिनी। ने, १६६॥
रचना। इति जटाधरः॥ प्रयत्नवति, त्रि। इति त्रिकाण्डशेषः॥

प्रतियातना, स्त्री, (प्रतियात्यते अनया इति। प्रति+यत्+णिच्+"ण्यासश्रन्थो युच्।" ३। ३। १०७। इति युच्।) प्रतिमा। इत्यमरः। २। १०। ३६॥ (यथा, माघे।३।३४।
"अनिर्व्विदा या विदधे विधात्रा
पृथ्वी पृथिव्या प्रतियातनेव॥")
तुल्ययातना च॥

प्रतियोगः, पुं, प्रतियुज्यत इति। प्रति+युज्+भावे घञ्।) विरोधः। (पुनरुद्योगः। यथा, भागवते। ४। १०। २२।
"इति ब्रुवंश्चिरथः खसारथिं
यत्तः परेषां प्रतियोगशङ्कितः।
शुश्राव शब्दं जलधेरिवेरितं
नभस्वतो दिक्षु रजोऽन्वदृश्यत॥"
"प्रतियोगः पुनरुद्योगः।" इति तट्टीकायां श्रीधरस्वामी॥)

प्रतियोगी, [न्] त्रि, (प्रतिरूपं युज्यते इति। प्रति+युज्+घिनुण्।) विरोधी। यथा,—
"साध्यवत्प्रतियोगिकान्योन्याभावासामानाधिकरण्यम्। इति चिन्तामणिः॥ सत्प्रतिपक्षः। यथा,—
"प्रतियोगिनं दृष्ट्वा प्रतियोगी निवर्त्तते।" इति प्राचीनकारिका॥

प्रतिरम्भः, पुं, (प्रति+लम्भ+भावे घञ्। लस्य रः।) प्रतिलम्भः। इति द्विरूपकोषः॥

प्रतिरूपं, क्ली, (प्रतिगतं प्रतिकृतं वा रूपमिति प्रादिसमासः।) प्रतिमा। इति त्रिकाण्डशेषः॥ (यथा, भागवते। ७। १०। २१।
"भवान् मे खलु भक्तानां सर्व्वेषां प्रतिरूपधृक्॥"
त्रि, प्रतिगतं रूपमस्य। अनुरूपः। यथा, महाभारते। १। १०२। ६१।
"आत्मनः प्रतिरूपोऽसौ लब्धः प्रतिरिति स्थिते।
विचित्रवीर्य्यं कन्याख्यौ पूजयामासतुः शुभे॥"
दानवविशेषे, पुं। यथा, महाभारते। १२। २२७। ५१। [मधुः॥")
"विश्वजित् प्रतिरूपश्च वृषाकपो विष्करो

प्रतिरूपकं, क्ली, (प्रतिरूप+स्वार्थे कन्।) प्रतिबिम्बम्। इति जटाधरः॥ (यथा, महाभारते। १२। ५६। ४६।
"अग्निदेवैरदेवैश्च प्रतिरूपककारकैः।
श्रेणीमुखोपजापेन वीरुधश्छेदनेन च॥")

प्रतिरोधः, पुं, (प्रतिरुध्यते अनेनेति। प्रति+रुध्+करणे घञ्।) तिरस्कारः। इति युतुथानशब्दटीकायां भरतः॥ (प्रति+रुध्+कर्त्तरि अच्।) सत्प्रतिपक्षः। यथा। पक्षसाध्यसाधनाप्रसिद्धिस्वरूपा सिद्धिबाधप्रतिरोधानां निरासः। इति सत्यभिचारशिरोमणिः॥

प्रतिरोधकः, पुं, (प्रतिरुणद्धि प्रतिरुध्य चौर्य्यं करोतीति। प्रति+रुध्+ण्वुल्।) चोरः। इति हेमचन्द्रः। ३। ४५॥

प्रतिरोधी, [न्] पुं, (प्रतिरुणद्धीति। प्रति+रुध्+णिनिः। प्रतिरोधस्तिरस्कारोऽस्यस्येति वा। प्रतिरोध+इनिः।) चौरः। इत्यमरः। २। १०। २५॥

प्रतिलम्भः, पुं, (प्रति+लभ्+भावे घञ्।) लाभः। तत्पर्य्यायः। लम्भनम् २। इति हेमचन्द्रः॥ यथा, श्रीहर्षः।
"नैव नः प्रियतमोभयथासौ
यद्यमुं न वृणुते वृणुते वा।
एकतो हि धिगमुमगुणज्ञा-
मन्यतः कथमदःप्रतिलम्भः॥"

प्रतिलोमः, त्रि, (प्रतिगतं लोम आनुकूल्यं यस्यादिति। "अच् प्रत्यन्ववपूर्व्वात्सामलोम्नः।" ५। ४। ७५। इति समासान्तोऽच्प्रत्ययः।) वामः। इति हेमचन्द्रः॥ (यथा, हरिवंशे। १२७।१४।
"बहूनि प्रतिलोमानि पुरा स कृतवान् मयि।
क्षमो नारद! सोढ़ानि भ्रातेति स मयानघ!॥")
विलोमः। यथा,—
"तावुभावप्यसंस्कार्य्याविति धर्म्मो व्यवस्थितः।
वैगुण्याज्जन्मनः पूर्व्व उत्तरः प्रतिलोमतः॥"
इति मानवे। ९। ६८॥

प्रतिलोमजः, त्रि, (प्रतिलोमात् जायते इति। प्रतिलोम+जन्+डः।) प्रतिलोमजातः। उत्तमवर्णायां अधमवर्णाज्जातः। यथा,—
"संकीर्णयोनयो ये तु प्रतिलोमानुलोमजाः।
अन्योन्यव्यतिषक्ताश्च तान् प्रवक्ष्याम्यशेषतः॥"
इति मानवे १० अध्याये॥

प्रतिवचः, [स्] क्ली, (प्रतिरूपं वचः।) प्रत्युत्तरम्। इति हेमचन्द्रः॥ (यथा, देवीभागवते। १। ११। ५४।
"सोमः शक्रवचः श्रुत्वा किञ्चित् क्रोधसमाकुलः।
भङ्ग्या प्रतिवचः प्राह शक्रदूतं तदा शशी॥")

प्रतिवचनं, क्ली, (प्रतिरूपं वचनम्।) प्रतिवाक्यम्। उत्तरम्। इति त्रिकाण्डशेषः॥ (यथा, कलाविलासे। २। ९।
"न ददाति प्रतिवचनं विक्रयकाले शठो वणिग् मौनी।
निक्षेपपाणिपुरुषं दृष्ट्वा सम्भाषणं कुरुते॥"
प्रतिनिर्देशः। इति निरुक्तम्। ६। ३। ६॥)

प्रतिवसथः, पुं, (प्रतिवसत्यस्मिन्निति। प्रति+वस्+बाहुलकात् अथ।) ग्रामः। इति हेमचन्द्रः। ४। २७॥

प्रतिवाक्, [च्] स्त्री, (प्रतिरूपा वाक्।) उत्तरम्। इति शब्दरत्नावली॥ (यथा, महाभारते। ५। ७२। ७१।
"लाङ्गुलचालनं क्रीडा प्रतिवाचो विवर्त्तनम्।
दन्तदर्शनमारावस्ततो युद्धं प्रवर्त्तत॥")

प्रतिवाक्यं, क्ली, (प्रतिरूपं वाक्यम्।) उत्तरम्। इत्यमरः। १। ६। १०॥

प्रतिवाणिः, स्त्री, (प्रतिरूपा वाणिः।) प्रत्युक्तिः। प्रत्युत्तरम्। इति भूरिप्रयोगः॥

प्रतिवादी, [न्] त्रि, (प्रतिवादोऽस्यास्तीति इनिः। यद्वा, प्रतिकूलं वदतीति। प्रति+वद्+णिनिः।) प्रतिपक्षः। यथा,—
"यदा त्वेवंविधः पक्षः कल्पितः पूर्व्ववादिना।
इदात्तत्पक्षसम्बन्धं प्रतिवादी तदोत्तरम्॥"
इति व्यवहारतत्त्वे बृहस्पतिवचनम्॥

प्रतिवासरः, पुं, (प्रतिगतो वासरम्।) प्रतिदिनम्। तद्दिनम्। इति हारावली। १६९॥ (क्ली, वासरं वासरं प्रतीति समासे। प्रतिदिनम्। यथा, राजतरङ्गिण्याम्। २। १२७।
"भूतेशवर्द्धमानेशविजयेशानपश्यतः।
नियमो राजकार्य्येषु तस्याभूत् प्रतिवासरम्॥")

प्रतिवासी, [न्] त्रि, (प्रत्यासन्नं वसतीति। प्रति+वस्+णिनिः।) आसन्नग्रही। निकटस्थायी। पड़सि इति भाषा। प्रतिवसतीति ग्रहादित्वाणिनूप्रत्ययनिष्पन्नः॥

प्रतिबिम्बं, क्ली, (प्रतिरूपं बिम्बमिति। "कुगतिप्रादयः।" २। २। १८। इति समासः।) प्रतिमा। प्रतिच्छाया। इत्यमरः। २।१०।३६॥ (यथा, पञ्चदश्याम्। १। १५।
"चिदानन्दमयब्रह्मप्रतिबिम्बसमन्विता।
तमोरजःसत्त्वगुणा प्रकृतिर्द्विविधा च सा॥")

प्रतिविषा, स्त्री, (प्रतीपं विषं यस्याः।) अतिविषा। इत्यमरः। २।४।६६॥ आतइस इति भाषा॥ (यथा, सुश्रुते उत्तरतन्त्रे। ४० अः।